

Recensie NRC ★★★ Zachttop lachen

Toneelversie ‘Zachttop lachen’ wil te veel, maar maakt toch indruk

Theater ‘Zachttop lachen’ is de bewerking van de roman over een vrouw die gewend is haar emoties weg te lachen. Vooral visueel zijn er elementen toegevoegd die de aandacht afleiden. Toch weet het stuk te raken, mede door de gelaagde hoofdrol van Emma Buysse.

Kees Hulst, Minouk Beekma en Emma Buysse in ‘Zachttop Lachen’. Foto Annemieke van der Togt

Omdat Malou de laatste tijd niet meer in auto’s durft te stappen, heeft ze contact gezocht met een therapeut. Daar sjokt ze, gekromd, grote ogen, de koudblauw uitgelichte spreekkamer binnen. Ze durft ook niet meer te fietsen, vertelt ze schuchter. Slapen kan ze alleen met slaapmedicatie. Oja, en ze heeft kanker. Ze lacht. „Slecht uitstrijkje.” Ja, echt.

Zachttop lachen is de toneelbewerking van de gelijknamige debuutroman van Malou Holshuijsen, over een vrouw die gewend is haar emoties weg te lachen, maar ondanks (of door) die strategie steeds meer vastloopt in het leven. In haar bewerking van het boek richt regisseur Esther Scheldwacht zich op de gesprekken tussen Malou (Emma Buysse) en haar therapeut (Kees Hulst); een overzichtelijke setting.

Althans, overzichtelijk – in potentie dan. Want Scheldwacht voegt, vooral visueel, nogal wat elementen toe die de aandacht afleiden van de uitwisseling tussen de twee personages. Zo zit er een zakdoekdispenser in het decor ingebouwd, die waarschijnlijk de inspiratie vormde voor allerlei ongetwijfeld metaforisch bedoelde handelingen met papieren zakdoekjes. Er wordt

voortdurend met een grote, witte spreid gehannest, wat herinneringen aan Malous grootmoeder moet verbeelden.

Zangeres Minouk Beekman, die onder andere een jeugdvriendin van Malou vertolkt, begint opeens (wel heel mooi, overigens) een Portugese Fado te zingen. Er is een haarclip, die veel aandacht krijgt. Een lichtsnoer dat, nadrukkelijk en overbodig, een vorm van traumabehandeling illustreert. Er wordt gebreid. Met propjes gegooid. De therapeut doet een knullig dansje. Het is veel, en het geeft vooral ruis.

Wat jammer is, want wat zet Emma Buysse met Malou een gelaagd personage neer. Fantastisch is haar timing als ze de jonge vrouw de naaste dingen laat weglachen, wat zowel tragisch is als oerksom. Met een huiveringwekkende lachbui toont ze hoe vloeibaar de grens kan zijn tussen lachen en huilen. Wanneer het personage, tegen het einde van de voorstelling, een tot dan toe verdrongen herinnering oprakelt, gaat Buysse emotionele vertolking daarvan door merg en been.

Rare snijboon

Ondanks de aanwezigheid van de therapeut, want die blijkt vooral een nogal rare snijboon. Regieopgaven om dit vleesgeworden Wikipedia-artikel in een mens van vlees en bloed om te smeden – dreigende stappen, dat gekke dansje dus – maken hem alleen maar vreemder. Ook zijn werkwijze is op z'n zachtst gezegd onconventioneel te noemen. Streng, drammerig, hakt hij in op de verdedigingsmechanismen van zijn cliënt. Malous paniekaanvallen, herinneringen en familieleden lijkt hij te zien als de elementen van een sommetje, dat even opgelost moet worden. Aan een half woord heeft 'ie genoeg. Heeft haar oma in Nederlands-Indië in een Japans interneringskamp gezeten? Aha! Schoolmeesterstoont: „Mijn ervaring is dat er in Indische families veel wordt gezwegen.” Als ze vertelt over een afschuwelijk verkeersongeluk waar ze als tiener getuige van was, roept hij triomfantelijk: „Weet je wat jij hebt? Een posttraumatisch stresssyndroom!” Om vervolgens los te branden in wat wel een commercial voor EMDR-traumabehandelingen lijkt.

De goede man hoort zichzelf zo graag diagnoses stellen, dat hij zijn cliënt zo nu en dan even vergeet en zich met uitgestreken gezicht tot het publiek richt met zijn verhandelingen over hechtingsproblematiek en intergenerationeel trauma. Malou, die beweert 'altijd al een autoriteitsprobleem' te hebben gehad, slikt dit staaltje *mansplaining* bijzonder welwillend.

En toch maakt *Zachtop lachen* indruk. De therapeut mag er dan bedenkelijke methodes op nahouden, het mechanisme waarover hij zijn cliënt inlicht is wel degelijk interessant, en relevant voor heel veel mensen. Glashelder, bijna als een belichaamd college, zet de voorstelling uiteen hoe de impact van traumatische ervaringen, zoals die van Malous oma in het interneringskamp, vaak ongemerkt aan volgende generaties wordt doorgegeven, en hoe dit beïnvloedt hoe die latere generaties met heftige gebeurtenissen in hun eigen leven omgaan. Het maakt dat *Zachtop lachen* het in zich heeft om voor bepaalde bezoekers – en wat meer kun je van een theatervoorstelling verlangen? – een belangrijke, misschien wel levensveranderende eye-opener te zijn.